99

تاتارچه قرآن تفسیری

محمدکامل المطیعی تحفةاللین اثری.

۱ نچی کیسه‌ك

سوز باشی، اعوذ بسمله وسورة الفاتحه تفسیری.

قال الله الکریم فی کتابه القدیم

وَقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا. سورة بنی اسرائیل.

هرحقوقی صاحبینه راجعدر.

بهاسی ۱۵ تین.

ناشری: قزانده عبدالله کیلدیشف.

قزانده «معارف» مطبعه‌سی.

КАЗАНЬ,
Электро-типографія „МААРИФЪ".
1914 г.

تاتارچه قرآن تفسیری

محمدکامل المطیعی تحفةاللین اثری.

۱ نچی کیسه‌ك

سوز باشی، اعوذ بسمله وسورة الفاتحه تفسیری.

قال الله الكريم فی كتابه القديم

وَقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَىٰ مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا. سورة بنی اسرائیل.

هرحقوقی صاحبینه راجعدر.

ناشری: قزانده عبدالله کیلدیشف.

قزانده «معارف» مطبعه‌سی.

КАЗАНЬ,
Электро-типографія „МААРИФЪ".
1914 г.

«سیکرته‌ن»

تاتارچه قرآن تفسیری

سوز باشی:

الله تعالی جلّ جلاله‌نك کتاب قدیمی وقرآن کریمی یر یوزنده‌گی جمله بنده‌لرینه جمیع احکام شرعیه‌یی واوامر الهیه‌یی بیلدرمك اوچون اینمشدر. ایکنچی برتعبیر برله ئه یتسه‌ك بوقرآن عظیم الشأن بزگه هر بر دنیاوی واخراوی اشلرده وهر خصوصلرده مراجعت اولنور اوچون بر رهبر وایبده‌ش منزلنده بزلرگه دستورالعمل اولارق کیلمشدر. امّا آنك ایله یالـگز آورولرنی اوشکروب یاکه زیارتلرگه باروب میتلر روحینه قرآن اوقوغان بولوب ویاکه باشقه‌چه مسجدومدرسه‌لرده ختملر ایتکان بولوب آقچه آلور اوچون وآنك ایله سودا ایتار اوچون کیلمه‌مشدر.

مشایخدن برسی قرآن کریم هر کمنك ایبده‌شی بولدیغی حقنده بویله دیمشدر:

فَمَنْ آرادَ مُونِساً فالقُرْآنُ یَكْفِیهِ.

یعنی ایبده‌ش ازله‌گان کشیگه قرآن جیته‌ر دیمکدر.

قرائت عالملرندن بیوك استاذ امام شاطبی حضرتلریده قرآن‌نك ایبده‌ش واوطرداش بولدیغی حقنده‌بویله دیگان:

وخیرجلیسٍ لایُمَلُّ حدیثه=وتردادُه یزدادُ فیه تجمُّلا

یعنی قرآن کریم‌نی گوزل ایدەش واوطرداشدر. آنی تکرار قارا-
مدر آنده بولغان ماطورلقنی ویخشی‌لقنی آرتدراغنه بارادیمکدر.

هیچ شك وشبهەسز قرآن هرکمنك ایدەشی وهرمؤمن مسلمان بولغان کشینك مقتدابەسی اولمق لازمدر وهر کمگه اوزینه کیرك بولغان مسئلەلرنی اوشبو قرآنغه قاراب طابمق کیرك بولادر. قرآن‌بزگه شونك اوچون گنه جیبارلدی. وشول قرآن بوینچەغنەیورگەبزگه امر ایدلدی. ایشتە بوحقده الله تعالی کلام قدیمنده بیورادر:

(وَمَا آتيكمُ الرسول فخذوه وما نهيكم عنه فانتهوا واتقوا اللّٰه انّ اللّٰه شديدُ العقاب).

معناسی: رسول سزگه نی کیتردی شونی طوتوگز ونیدن سزنی طیدی شوندن طیولگز، اللەدن قورقگز الله قاطی عذاب قیلغوچی دیمکدر.

رب تعالی حضرتی اوشبو آیتی ایله اوزینك رسولی محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم آرقلی جیبارگان قرآنی وکتابی یولندن اصلا چقماسقه قوشادر وچققان آدملرنی اوزینك قاطی عذابی ایله قورقتادر.

(وَاعتصموا بحبل اللّٰه جميعاً ولاتفرقوا) آیتی‌ده بوگا دلالت قیلادر. یعنی سز الله تعالی‌نك جبینه (قرآنینه) بارچەگزده یابشوگز وآیرلماگز دیه بیورادر.

بناءً علیه بزگه بارچه حکمت ومنافعلرنی اچینه آلغان قرآن کریمنك یولندن اصلا چقماسقه تیوشلی بولادر. لکن قرآن کریمنك الله تعالی اراده قیلغانچه چن معناسیله تاتارچەغه تفسیر وترجمه قیلنغان تفسیر وترجمەسی قایده؟ مونه بو مسئله کوبدن بیرلی مینم کوکلمنی جراحتلەگەن بر بیوك مسئلەدر. درست بزدە عربچه، تاتارچه، فارسیچه، تورکیچه، روسچه واذربیجانچه وباشقه تللرده برنیچه تفسیر وترجمەلر باردر. لکن بو تفسیر وترجمەلرنك بعضیسنده اصلا مراد، ومقصود، زمانمزغه موافق روشده آڭلاطلماغان وآیتلرنك معناسیده اصلا لازمنچه‌توشندرلمگان، بعضیسنده

بونك كير يسنچه بيك اوزونغه كروب كيتلوب آيتكه معنا بيرو او...
ئلله نيندى يالغان حكايه‌لر وقصه‌لر يازو ايله طوطرلغان وبعضيس...
بتونله‌ى يا گلش معنى‌لر يازلغان والله تعالى‌نك اراده‌سينه بالكل خلاف روشده تفسير ايتلگان حتى عرب كلمه‌سنده اصلا بولماغان معنى‌لر بيرلگان.

اوشبو مناسبتله مين بو اورنده اوزمنك باشمدن اوتكان بر واقعه‌نى يازوب كيته‌سم كيله‌در:

١٩١٣نچى يلنك ابول آينده مين باكو شهرينه باردم. آنده بر نيچه يل بوندن مقدم باكو شهرينك قاضيسى مير آقا كريم طرفندن كشف الحقايق اسمنده اذربيجان تلنده بر تفسير باصلغاننى ايشتكانم بار ايدى. مذكور تفسير باكو ميليونيرى زين العابدين تقييوف خراجاتيله نشر اولنمشدر. باكوغه باروب توشكان كونمدوك مين مذكور تفسيرنى „نجات“ كتبخانه‌سينه باروب مطالعه قيلدم. بيوك قولن باصلغان بو تفسيرنك ايكنچى جلدينى آچوغه ايك اوّل الرحمن سوره‌سنده‌گى يامعشر الجن والانس آيتينه كوزم توشدى. نى كوزم ايله كوريم، قاضى افندى اول آيته بويله معنى بيروب چقمشدر.

(يَامَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ) اى جن وانسان طائفه‌لرى (اِنِ اسْتَطَعْتُمْ) اگر كوچيگزدن وقونگزدن كيلسه (اَنْ تَنْفُذُوا) مينم قضاوقدرمدن قاچوب قورطلمايه (مِنْ اَقْطَارِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ) كوكلرنك ويرنك هر تورلى كوشه‌لرنده (فَانْفُذُوا) بس قاچوب قورطيلگز باقالم (لَا تَنْفُذُونَ) لكن هيچ فايده قاچوب قورطيلا بيلمزسگز (اِلَّا بِسُلْطَانٍ) مگر قوّت واقتدار ايله‌گنه قاچوب قورطيلا بيلورسگز، ها نسى كه (يعنى اول قوّت واقتدار) سزلرده يوقدر.

اشته بو معنالرى كورنچه مين مذكور تفسيرنى يابدم. آرطق

قارارغه‌ده لزوم كورمه‌دم، چونكه شول قدردن مين بو تفسيرنك „كشف الحقايق“ اولمايوب بلكه „ستر الحقايق“ ايدكينه قناعت حاصل ايتدم.

ذاتاً بيك يخشى بله‌من كه عربچه كلمه‌لر اچنده قاچوب قورطيلو معناسنده اولان نفوذ كلمه‌سى اصلا يوقدر. عربچه نفوذ كلمه‌سى بر نرسه‌نى اوته‌دن اوته كيچوب كيتو معناسنده استعمال اولنادر.

بناءً عليه قاضى مير آقا كريم افنديگه اگر اوزينك مذكور تفسيرنده حقيقتى كشف ايلمك استه‌مش ايسه (اَنْ تَنْفُذُوا مِنْ اَقْطَارِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ) آيتينه مينم قضا وقدرمدن كوكلرنك ويرنك تورلى كوشه‌لرينه قاچوب قورطيلا سڭز كيلسه ديه يالغان معنى ويرمك يرينه، كوكلرنك ويرنك استه‌ديك‌ڭز طرفلرينه اوته‌دن اوته كيچوب يعنى باروب كيله‌سڭز كيلسه (فَانْفُذُوا) باروب كيلوگز (لَا تَنْفُذُونَ) لكن بويله كيفگز ايله باروب كيله بيلمزسگز (اِلَّا بِسُلْطَانٍ) مگر قوت واقتدار همده علمده كمالات تحصيلى بعدنده‌گنه باروب كيله بلورسز ديه معنى ويرمك لازم ايدى.

وبرده مذكور آيتنك آخرنده (اِلَّا بِسُلْطَانٍ) كلمه‌سينه معنى ويردكده قاضى مير آقا كريم افندى نه‌اوچون «هانسى‌كه سزده يوقدر» جمله‌سينى آرتدرمشدر. بونسينه بيگره‌كده تعجب اولنورلقدر، چونكه الله‌تعالى بنده‌لرينه اوشبو (اِلَّا بِسُلْطَانٍ) كلمه‌سيله يعنى سز اى بنده‌لريم قوت واقتدار كسب ايدرسه‌ڭز وعلمده كمالات حاصل ايدرسه‌ڭز همده هر جهتدن كمال سلطنت وشوكت ايه‌سى بولور ايسه‌گز بوكونگى ياوروپا جماعتى كبى آئروپلانلر، تيمر يوللر وپاراخودلر ايله كوكلرنك ويرنك هر طرفينه باروب كيلوب يورى بلورسزديمكنى آڭلاتمق استيدر اما قاضى مير آقا كريم افندى اوزينك تفسيرنده بو حقيقتى بتونله‌ى ستر ايدرك بوڭا بالكل خلاف وكيرى معنا بيره‌در.

حالبوكه زمانمزده ياوروپا خلقى اوشبو آيتنك معناسندن استفاده

ایدەرك قوت واقتدار کسبیله، همەه علوم ومعارف‌ده ترقی وکمالت تحصیلیله، کوکلره آئر وپلانلر ایله اوچوب استه دیکلری یپرلره باروب کیلمك‌نك ممکن اولدیغنی بزه آپ آچق کورسەتدیلر. یپرده‌و صوده‌ایسه تیمر یول وپاراخود همەه آفتامابیل وغیر تورلی ماشینا وآربالر ایله آنلر کوبدن‌بیر وگیزمه یه باشلامشلر والی زمانتا هذا آنلر بو اشلرنده همیشه‌ترقی‌ایتمکده وآلغه کیتمکده‌درلر. امابز مسلمانلر آه‌بز مسکین وبیچاره مسلمانلر بوخصوصلرده قرآن کریم‌دن‌اصلا استفاده ایتەبلمدك، چونکه بزنك مفسرلرمز قرآن‌گه یالغان معنالر بیروب بزنك باشمزنی قاطروب وئەیله‌ندروب بتردیلر.

اشته یوقاریده بیان ایدلگانچه قرآن داغی بیك کوب آیتلر اصلا بزگه آڭلاطلمامش وایرشدرلمامشدر. مونه بومسئله‌لر مینی بیك‌کوب زماندن بیرلی بورچی ایدیلر. طوغری یازلغان تفسیر وقرآننك چن معناسیله ترجمه ایتلگان تاتارچه قرآن ترجمه‌سی قایچان چقار ایکان دیه کوته کوته تمام عاجز بولدم. اوزاقلامی بعض زمانداشلر طرفندن قرآن تفسیرلری یازلوب نشر اولناچق دیگان خبرلر چقسه‌ده‌آلیگه‌چه مینی قناعتل‌ندره‌طورغان بر تفسیرده ظهور ایتکانی یوقدر. مین اوزم قرآننی اوچ دورت مرتبه اوّلندن آخرینه‌چه تورلی تفسیرلرگه مراجعت ایدوب مطالعه قیلوب چقسامده ومصر القاهره‌ده جامع الازهر مدرّسلری الشیخ محمد عبده ومحمد حلبی کبی مشهور استاذلرنك تفسیر درسلرینه بیك کوب دفعه‌لر دوام ایتکان بولسه‌مده اوشبو کونگه‌چه قرآن‌نی اوزم بلگانچه واوزم آڭلاغانچه تاتار تلینه تفسیر وترجمه قیلورغه باطرچیلق قیلا آلمی یوری ایدم. اوشبو ١٩١٤نچی جل‌نك مارت آینك اومسکی شهرینه باردقمده صالقون تیبوب بیك قاطی آورو بولوب حتی شفاخانه‌گه کروب یاطورغه مجبور بولغاچ الله تعالی حضرتینه چن‌اخلاص ایله یالواروب اگر شول آوروومدن ترلسەم قرآن‌نی تاتار تلینه ترجمه وتفسیر قیلور ایدم دیه نذر ایتدم. صوڭره الحمد لله آورودن قوطلوب

تمام سلامتلندم وشول نذر سببلی ترلگاچده قرآننی اوشبو روشده تفسیر وترجمه قیلورغه طوتوندم همده قرآننی بر یولی تماملیه ترجمه ایتوب باصدرودنك آیرم آیرم کچوك نسخهلردهباصدروب چغونی مصلحت کوردم. بو طریقه باصلغانده هر کمگه قرآن کریمنك اوشبو تفسیرینی آقرنلاب اوقی بارورغه وکوڭلنك صاقلارغه بیك جیڭل بولاچقدر. مصر واستانبول کبی بیوك اسلام مملکتلرنده الوغ کتابلرنی بویله کیسهکلهب باصدرو عادتی بار. مصر القاهرهنك ایك بیوك عالملرندن الشیخ محمد عبده جنابلریده فاتحه سورهسینی آیرم روشده تفسیر ایدهرك نشر ایلدی. البته بتون قرآن تفسیرینی بر یولی اوقوب چقمق بیك مشکل واغر اشدر، بونك اوچون بیك کوب زمان اونکازمك لازمدر. اما بو روشده کیسهکلهب باصلغانده ان شاء الله قرآننك چن معناسیله آشنا بولورغه هوسلی اولان کشیلر وخصوصاً شاکردلر هر قایوسی مینم بو تفسیرنی باشدن آیاغه قدر کوزدن کیچروب چغارار امیدندهمن.

بوندی آچق وحر معنالی تاتارچه قرآن تفسیری تاتار عالمندهٔ ایك اوّل مرتبه چقغانغه کوره البته بو تفسیر زمانمزداغی وآرامزدهغی غیرتلی تنقیدچی افندیلر طرفندن بیك قاطی تنقید اولنور ظن ایدرم لکن نه چارهکه هر تفسیر وهر کتاب اوزینك ظهوری زمانهسنك تورلی تورلی تنقیدلردن اصلا عاری وخالی بولمامشلر. بناءعلیه آندی تنقیدلر ان شاء الله مینم مسلك واعتقادیمه هیچ بر ضرر وخلل بیرمسهلر کیرك. ئهیده قرآننی چن معناسیله تفسیر ایدوچیلر آیاقغه قالقسونلر ومینم خطالرنی کورگازوب مینم علمم وذهنم آرطوغه سبب بولسونلر.

اورنبورغده چغا تورغان بد مذهبلر ژورنالی مینم تفسیر یازا باشلادیغم خبرینی آلغاچده بواش (مَنْ فَسَّرَ الْقُرْآنَ بِرَأْيِهِ فَقَدْ كَفَرَ) بولا ایندی دیب مینم کفرم ایله حکم ایتدی ومینی قرآن بوزوچی وایمانسز دیمك کبی هر تورلی قباحت سوزلر ایله سوگوب یازدی. لکن بو سوزلر البته بکّا اصلا یابشمیطورغان بیك بیوك افترا سوزلردر،

چونکه مین قرآننی اوز رایم ایله‌گنه تفسیر ایتمیم بلکه اکابر علماء ومحدثین عظام حضرتلرینک سوزلرینه باقوب آلار معقول کورگان معنالر ایله‌گنه تفسیر ایدرگه طرشامن. علم قرائت‌ده مصر قاریلرینک سلطانی الشیخ محمد بیومی المیناوی جنابلرندن شهادت‌نامه آلدیغم کبی فن حدیثده‌ده مدینه‌لی الشیخ سید علی الظاهری الوتری حضرتلرندن بر اجازت‌نامۀ کبری آلورغه موفق بولدم. بونک اوستینه اورنبورغسکی دوخاونی صابرانیه‌مزدن امام خطیب‌ومدرس بولورغه لیاقتم بارلغی حقنده‌ده آلغان بر شهادتنامه‌م بار. ینه مینم شخصمده کمنک نیندی اشی بار؟ رسولمز «اَلْعِلْمُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ اَيْنَ وَجَدَهَا اَخَذَهَا» همده «اُطْلُبُوا الْعِلْمَ وَلَوْ كَانَ بِالصِّينِ» دیه علمنی استه‌سه کمدن وتله‌سه نیندی اورندن بولسه‌ده آلوب اوقوکز دیمه‌دیمی؟ سز ای بد مذهبلر ژورنالینک اصحابی نه‌اوچون مینم آشادغمنی واچدکمنی تیکشره‌سز، یوخسه‌سز بو اش‌اوچون الله‌تعالی طرفندن بر وکالت کاغدی آلدکزمی؟ نه اوچون سز «فساد کبیر عالم متهتک واکبر منه جاهل متنسك» کبی ملتمز اوچون فائده‌لی ومعنالی بیوك استاذلرنك آغزندن چقمش سوزلرنی برده قولاغکزه آلمیسز؟

جیته‌ر ایندی سزگه ای بد مذهب‌لر وای بدبختلر فرقه‌سی!... بوکاچه‌ده سز ملتمزنی اغفال قیلوب بیك کوب ایزدکز. ایندی بوندن صوکره ملت سزنك کم ایدککزنی بیك یخشی بله‌در.

بوندن اون سنه مقدمده علم قرائت فننده «ترجمة الجزریه» اسملی بر کتاب‌نشر ایلمش ایدم. حاضر آنك اوّلگی‌طبعه‌سی‌تمام‌طارالوب بتدی. اوزافلامی ان‌شاالله ایکنچی طبعه‌سی میدان‌مطالعه‌یه وضع اولنور.

اَللّٰهُمَّ اَرِنَا الْحَقَّ حَقًّا وَلَا تَجْعَلْنَا مِمَّنْ اَهْوَاهُ هَوَاهُ.

محمد کامل المطیعی تحفة اللبن.

اعوذ بسمله تفسیری.

أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

بو ایکی آیت الله‌تعالی طرفندن جبرائیل علیه‌السلام آرقلی رسولمزگه ایندرلمش ایسه‌لرده فاتحه سوره‌سینه باشقه‌درلر. بو آیتلر ایلكٌ اوّل مرتبه رسولمزگه حضرت جبرائیل تلی ایله آشکاره ایدلمشدر رسولمزگه حضرت جبرائیل کیلوب قرآننی اوشبو اعوذ بسم‌الله ایله اوقی باشلارغه بیورمشدر.

معنالری:

(أَعُوذُ بِاللّٰهِ) یالکز الله تعالی گه‌گنه صغنامن (مِنَ الشَّيْطَانِ) شیطاندن. یعنی شیطان‌نكٌ بکاضرری تیبووندن یا که حق‌تعالی حضرتینه اشلرگه‌مو ینمه لازم بولغان اشلرنی اشلرگه‌شیطان‌نكٌ مانع بولووندن صغنامن دیمکدر.

شیطان دیب عرب تلنده: کشیلرنكٌ، جنلرنكٌ وباشقه تورلی همه مخلوقاتنكٌ اوصالراغینه ویامانراغینه ئه‌یتوله‌در. الله‌تعالی جنلر وباشقه‌مخلوقلر آراسنده شیطانلر یاراتدیغی کبی آدملر آراسنده‌ده شیطانلر یاراتمشدر.

بوکا الله تعالی‌نكٌ اوشبو آیتی دلیلدر: وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ یعنی بز هر نبیگه انساندن وجندن بولغان شیطانلرنی دشمان قیلدق دیمکدر.

بناءً علیه شیطان‌نكٌ دین واعتقادده ویاکه باشقه خصوصلرده

ضرری تیودن الله‌تعالی‌گه صغنغان وقتده همه مخلوقات آراسنده بولغان شیطانلرنك ضرری تیودن صغنلغانی کبی آدملردن بولغان شیطانلرنك‌ده یعنی یامان وبوزوق کشیلرنك‌ده ضرری تیودن صغنلادر.

(الرَّجیمِ) آطلمش اول شیطان. رجیم رجم کلمه‌سندن چقمشدر. رجم نك اصل معناسی سوز برله یاکه اش برله آتمق دیمکدر.

یوقاریده ئه‌یتولگانچه شیطان هر نرسه‌نك یامانراغیدر. یامان نرسه‌دن البته هر کمنك طبیعتی وکوکلی نفرت ایته‌در وآنی مکروه کوره‌در همده شونك اوچون آندن الله تعالی گه صغنلادر، بناءً علیه کوکلنك شیطان‌نی مکروه کوروب وآندن نفرتله‌نووی عین رجم یعنی آنی سوز واش برله آطو بولادر.

(بِسْمِ اللّٰهِ) الله تعالی‌نك اسم شریفی ومقدسی ایله (اَلرَّحْمٰنِ اَلرَّحِیمِ) یعنی اول الله رحمت ایه‌سی ورحمت قیلغوچیدر.

الله تعالی‌نك بنده‌لرینه وباشقه مخلوقلرینه رحمتلی ورحیملی بولووی آنالارنك بالالرینه رحمتلی ورحیملی بولولرندن آرتغراقدر، چونکه الله‌تعالی ارحم‌الراحمین دیب آطالادر. یعنی دنیاده‌غی بنده‌لر وباشقه مخلوقلر آراسنده نی‌قدر بیوك رحمتلی ورحیملی آدملر ومخلوقلر بار ایسه الله‌تعالی حضرتی آلارنك بارچه‌سندنده ئلله نیچه یوز مك ألوش آرتغراق رحمتلی ورحیملیره‌ك دیمکدر.

(اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِیمِ) نك آیروچه معنالری: (اَلرَّحْمٰنِ) رحمت ایه‌سی (اَلرَّحِیمِ) رحمت قیلغوچی دیمکدرلر.

فاتحه سوره‌سینڭ تفسیری.

اول جیدی آیت‌در؛ رسولمزگه مکه‌ده اینمشدر.

بوسوره‌گه فاتحه دیب اسم بیرلونڭ سببی قرآن‌نڭ ایڭ اوّل بوسوره ایله یازلا باشلاوی اولمشدر. فاتحه دیب عرب تلنده بر نرسه‌نی آچوب باشلاب جیبارو چیگه ئه‌یتوله‌در. اشته بوفاتحه سوره‌سی ایله قرآن کریم باشلانوب کیته‌در، شونڭ اوچون بوسوره‌گه فاتحه اسمی ویرلمشدر.

۱ نچی آیت: (اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ) هر تورلی شکر، ثناومدح الله‌تعالی حضرتینه‌در.

(رَبِّ الْعَالَمِينَ) بارچه عالمنڭ تربیه قیلغوچیسی در اول الله. عالم دیب هر تورلی امتلرنڭ صنفینه وهر تورلی مخلوقاتنڭ جنسینه ئه‌یتولور، مثلا کشیلر عالمی وغیر تورلی الله تعالی طرفندن یاراطلمش نرسه‌لر عالمی بو عالملرنڭ حسابی یالـگز اول عالملرنی تربیه قیلغوچی بر الله‌تعالی حضرتلرینه گنه معلومدر وبرده بر زمان اچنده‌گی خلقنڭ عالمی ایکنچی زمان اچنده‌گی خلقنڭ عالمینه باشقه‌در. بوڭا (وَلَقَدْ آتَيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ) آیتی بیك بیوك بر شاهد عادلدر. بو آیتنڭ معناسی تفصیلا اوز اورننده سویله‌نور.

۲ نچی آیت: (اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ) بو آیتنڭ معناسی بسم‌الله‌الرحمن الرحیم آیتی‌نڭ معناسینی بیرگانده بوفاریده بر مرتبه بیرلمش ایدی.

۳ نچی آیت؛ (مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ) اول الله جزا کونینڭ یعنی قیامت وحساب کونینڭ خواجه‌سیدر. دین بو اورنده جزا بیرو معناسنده‌در. بر کشی دنیاده یخشی اشلر اشله‌گان بولسه الله تعالی آڭا آخرت وجزا کوننده خیرلی ویخشی جزأ بیره‌چك اما یامان اشلر اشله‌گان بولسه آڭا یامان جزأ بیره‌چکدر.

٤ نچی آیت: (اِیّاكَ نَعْبُدُ) سیکّاغنه یارب بوی صونامز. عبودت عرب تلنده ذلّت معناسنده‌در. هر قل اوزینك خواجه‌سی قارشوسنده اوزینی بیك خور وذلیل درجه‌ده کوردیکی کبی الله تعالی قارشوسنده‌ده الله تعالی‌نك بزلرگه خواجه بولدیغنی اقرار قیلوب، اوزمزنی خور وذلیل کوروب، الله تعالی‌دن‌گنه هر دائم قورقوب طورمق عبودت‌نك ایك کمال درجه‌سندندر. (وَاِیّاكَ نَسْتَعِینُ) هر براشده بز سیندن‌گنه یاردم استیمز. بناءً علیه الله تعالی‌دن باشقه کشیلردن ومخلوقلردن یاردم صوراوچیلر مطلقا کافرلر وبد مذهبلردر، چونکه الله تعالی اوشبو ایاك نستعین آیتیله بزگه یالـگز اوزندن‌گنه یاردم استه‌رگه قوشادر، حالبوکه زمانمزده اوشبو قرآن ایله عمل ایتونی دعواقیلوچی بیك کوب آدملر اوشبو آیتکه اصلا التفات ایتمیوب یا شیخم فلان مدددیه اوزلریده بزنك کبی الله تعالی قارشوسنده خور وذلیل قل‌لر اولان بر طاقم شیخلرنك اسملرن آطاب آنلردن یاردم صوربلر واستعانه قیلالر؛ حتی بونلرنك بعضیسی اگر هر تورلی اشلرده سز آپطراب قالساگز بس اول وقت سز قبر اهلندن یاردم صوراغز واستعانه قیلوغز دیه آپ آچق قرآن آیتینه بتونـلی خلاف معناده اولان (اِذَا تَحَیَّرْتُمْ فِی الاُمُورِ فَاسْتَعِینُوا مِنْ اَهْلِ الْقُبُورِ) کبی یالغان حدیثلر روایت قیلالر. بو اشلر البته اصلا یاراماغان اشلردر. بو خصوصده ان شاءالله سورة الحدیدده (وَرَهْبَانِیَّةً اِبْتَدَعُوهَا مَا کَتَبْنَاهَا عَلَیْهِمْ) آیتینی تفسیر ایلدکمده آیروچه تفصیلات بیرسه‌م کیره‌ك. حاضرگه طوغری یولدن طایوچی وآزغوچیلرنی اوشبو قدر تنبیه ایتمکله اکتفاء ایدرم.

٥نچی آیت: (اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِیمَ) کوندرگل بزنی طوغری

یولغه. طوغری یولدن مراد الله تعالی‌نڭ اوشبو کتابی وقرآن کریمی‌در. البته هیچ شك وشبهه‌سز قرآن اوگره‌تکان یول ایله عمل ایتوچیلر طوغری یولده بولغوچیلردر.

٦نچی آیت: (صراطَ الّذین انعمتَ علیهِم) شوندایِن کشیلرنڭ یولینه که سین آلارغه انعام قیلدڭ. یعنی یارب سین بزلرنی شوندایِن آدملر یولینه کوندرگل که آلارغه سین دنیاده وآخرتده سعادت، ایڭگو دولت وهر تورلی درجه‌لر احسان بیوردڭ دیمکدر، رسوللر، نبی‌لر، شهیدلر وغیر ایڭگو آدملرنڭ درجه‌لری وانعام اولنولری کبی. الله تعالی وآنڭ رسولینه بوی صونغان آدملرده الله تعالی‌نڭ بیوك نعمت واحسانلرینه مظهر اولان اوشبو بیوك درجه‌لی رسوللر، نبی‌لر، شهیدلر وغیر ایڭگو آدملر ایله برگه بولاچقدرلر.

بوڭا دلیل مذکور معنایی افاده ایدن اوشبو آیت کریمه‌در:

وَمَن یُطِعِ اللهَ وَالرَّسُولَ فَاُولٰئِكَ مَعَ الَّذِینَ اَنعَمَ اللهُ عَلَیهِم مِنَ النَّبِیِّینَ وَالصِّدِّیقِینَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِینَ).

٧نچی آیت: (غیرِ المغضوبِ علیهِم) آلارغه آچولانلمش کشیلر یولینه کوندرمه (ولَا الضّالّین) آزغانلر —حق وطوغری یولدان آداشقان کشیلر یولینه کوندرمه. بیوك مفسرلر بونلرنڭ اوّلگیسندن مراد یهود خلقی وایکنچیسندن مراد نصاری خلقی دیمشلر وبو حقده رسولمزدن بیك کوب حدیثلر روایت ایتمشلر الله تعالی اوزیده کلام قدیمنده بوڭا اشاره ایده‌رك بیورادر: (یا اهلَ الکتابِ لاتغلوافی دینکم غیرَ الحقّ ولاتتّبعوا اهواءَ قومٍ قدضلّوامِن قبلُ واضلّوا کثیراً وضلّوا عن سواءِ السّبیل) بو آیتنڭ تفسیرینده ان‌شاالله اوز اورننده تفصیلا بیان اولنور.

اشته فاتحه سوره‌سی‌نك تفسیری اوشبو اورنده تمام اولدی. ان شاالله اوزاقلامی باشقه سوره‌لرنك‌ده تفسیری اوشبو روشده برسی آرتندن برسی چقوب طورسه‌لر کیره‌ك.

محمد کامل المطیعی تحفةاللین.

اصل نسخه‌سی

یازلدی. ١٩١٤نچی سنه‌ده، مارت آینده، اومسکی شهرنده.

اصل نسخه‌ده صاحبلرینك اوز قوللری ایله یازلمش

تقریض‌نامه‌لر:

١

جناب الله یاردم بیروب حسن‌اتمام‌نصیب ومیسر ایلسون. اوشبو سورهٔ فاتحه‌نك تفسیری حروسربست برروشده یازلدیغندن، همده خرافاتدن پاك برتفسیر بولووینه طرشلدیغندن، مطلوبچه یازلوب میدانغه‌چقا آلسه، کامل‌افندینك تفسیری‌اوقوچیلری اوچون‌استفاده‌لی، گوزل‌روحلی، یکرمنچی‌عصرده یازلغان‌توسلی برتفسیر بولوب‌چقاچغی بیك امیدلیدر.

اومسکی امامی‌نیاز محمدبن‌سلیمان بن‌عبدالباقی بن‌سلیمان‌السلیمانی.

٢

محترم محمد کامل افندی مطیعی جنابلرینی یاکا یازا باشلامش تورکی تفسیری ایله تبریك ایتم وموفقیت تلیم. لسان آسانله ابنای وطنه قرآن کریمی تفهیم اوچون بر نعم‌العون بولسون. الله‌الکریم یاردمچیسی بولسون. آمین.

حسن بن ملااحمد پونوماریف.

پیطرپاول.

١٩١٤سنه ٢٢ مارت.

٣

محترم محمد كامل افندی جنابلرینك شروع قیلمش قرآن تفسیرندن سورهٔ فاتحه تفسیری غایت مرغوب روشده یازلمشدر، حقیقتکه موافق تفسیر بولماغان بر وقتده بو كبی تفسیرنك اوز تلمزده كامل افندینك قلمی ایله نشر ایدلمكی بو كونه قدر ملتكه قیلغان خدمتلری اوستینه دها بیوك بر هدیه‌سیدر. طبیعتكه موافق اولارق دوام اولنماقی مطلوبدر. زیره دست قدرت ایله یازلمش قانون شرعی قدرت أللیه خلق اولنمش قانون طبیعی یه مطابق اولماقی غایت مطلوبدر. بو حقده كامل افندیه موفقیت تلیم.

پیروفسكی شهرنده امام و مدرس:

ملا شاه‌احمد ولییف.

١٩١٤ سنه ٢٨ مارت.

ادیب محترم محمد كامل مطیعی جنابلری!

عاجزگزگه لطفاً مطالعه‌یه ویرمش اولدیقگز برنچی جزء تفسیرگزی كمال شوق وذوق ایله نظر مطالعه‌دن كچردیم. كیرك شیوه‌سینك ینگللكندن ومعنالرینك آچق وصریحلگی جهتندن اولسون كوب ممنون اولوب ذات عالیگزگه تشكریمی ابراز ایدرم. بو كونگه قدر سزدن سوای هیچ كم توركـ تاتار عالمنك بو یله زمانه‌غه موافق تفسیر یازماقغه غیرت وهمت قیلغانی یوق ایدی.

یاشاگز افندم!

بو یله همت ملت پسندانه‌گز ایله كیله‌چك جزألرینی هم تیزلك ایله تمام قیلب موفقیت ایله میدانغه چقارماقگزی درگاه تنگری تعالیدن آرزو قیلورمن.

احترام ایله مخلصگز: **میرزاهد میرعابد اوغلی عاقلی.**

خوقند ایون ٤ سنه ١٩١٤.

محترم وفاضل محمد کامل افندی حضرتلری!

یا کاغنه یازا باشلاغان «برنچی کیبسه‌ك» قرآن تفسیرگزنی مطالعه قیلوب کوزدن کیچردم. ترجمه‌گز کیره‌ك صاف ملی آناتلمزده هم خرافاتدن براق بر طرزده یازلووی جهتندن بولسون وکیره‌ك ساده‌لیگی جیگلل‌گی ایله برابر، مقدس قرآنمزنك تیره‌ن معنالرینه وسرلی حکمتلرینه آساتلق بیك آساتلق بلن ممکن بولووی جهتندن بولسون - مینم کوگلمه تیره‌ن وغایت نچکه ازقالدردیغندن، شول باشلاغان مسئولیتلی، آور اشگزنی موفقیت بلن تمام‌ایتووگزگه قناعت حاصل ایتدم.

لکن مین، سزنك شول عالی همت وغیرتگز اوچون کوبمی‌گنه رحمتلر اوقوسامده آز، بیك آز والوغ خدمتگزنی تقدیر ایتارلك درجه‌ده مینده قوت هم یوق. مع مافیه مین، کوگلمنك اینك تیره‌ن وا‌ینك نچکه یرندن چغاروب حسابسز رحمتلرا وقوب اشگزگه هرجهتدن، خدای حضرتلرندن موفقیت تلیم.

خلوص مخصوص ایله محبگز عالمجان نورمحمدف.

١٩١٢ یل ایون ٥ خوقند.

قزانده عبدالله کیلدیشف طرفندن نشر ایدلوب
مطبوعات میدانینه چققان کتابلر:

۱ نچی کتاب

عینان ویسف‌نڭ طوزاغی عبدالله کیلدیشف اثری.
بهاسی ۱۲ تین پوچطه ایله‌ن ۱۴ تین.

۲ نچی کتاب

مشهور شاعر عبدالله توقایف حقنده خاطره‌لرم
محمد کامل المطیعی تحفة اللین اثری ۱۰ تین پوچطه ایله‌ن ۱۲ تین

۳ نچی کتاب

اوشبو قرآن شریف تفسیری اعوذ بسم الله همده
فاتحه سوره‌سینڭ. هدیه‌سی ۱۵ تین پوچطه ایله‌ن ۱۷ تین

کتابچیلرغه بیوك اسکیدکه

مراجعت اوچون آدریس:

Казань Абдуллѣ Кильдишеву.

اون‌برنچی بیت‌ده ۱۱ نچی یولده تالـگز دیگان سوزنی یالـگز دیب اوقلر